

Geloof & praktijk

Het Oude Testament is echt zo gaaf!

Johan Schutten

‘Het Oude Testament (OT) is gericht op de komst van Christus. De knop ervan gaat open en wordt een bloem in het Nieuwe Testament (NT).’ Deze vergelijking maakte ds. P.L. Voorberg over de verhouding tussen het Oude en Nieuwe Testament. Hij vindt dat je niet uit het OT kunt preken zonder het NT te gebruiken. Hoe denken andere predikanten uit de GKV over die verhouding? Onderzoek van WegWijs onder vijftien dominees laat een interessant beeld zien.

‘Denk niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen. Ik ben niet gekomen om ze af te schaffen, maar om ze tot vervulling te brengen’, zegt Jezus in de bergrede in Matteus 5:17-18: ‘Ik verzeker jullie: zolang de hemel en de aarde bestaan, blijft elke jota, elke tittel in de wet van kracht, totdat alles gebeurd zal zijn.’

De Wet en de Profeten: het Oude Testament. In het NT komen veel teksten uit het OT langs. ‘Al in het begin van de Bijbel beloofde God aan Adam en Eva dat het goed zou komen’, zegt ds. A. Koster: ‘Maar zij wisten nog niet hoe. In de loop van de tijd wordt dat steeds duidelijker. En in het NT vallen dan alle stukjes op zijn plaats. Het NT is de verklaring van het OT.’

Onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat ongeveer 85 procent van de onderzochte GKV-predikanten meer uit het NT preekt dan uit het OT. Hoe komt dat? De meeste predikanten geven het kerkelijk jaar als reden op. Veel dominees vinden het NT meer op de actualiteit aansluiten. Daarnaast worden ook bijzondere diensten genoemd als reden voor deze verhouding. Ook vragen uit de gemeente of de actualiteit (zoals rampen) spelen een rol in de tekstkeuze.

Je zou hieruit kunnen concluderen dat predikanten het OT minder belangrijk vinden. Toch klopt dat beeld niet. De meeste predikanten zijn het erover eens dat in het Oude Testament toegewerkt wordt naar Christus. Wat dat betreft is het OT heel belangrijk. In dit verband noemen zij een aantal keren de moederbelofte uit Genesis 3:15. Daarin staat dat Satan, de slang, vermorzeld zal worden. Deze moederbelofte wijst met een grote pijl naar Christus, net als het hele OT. Jezus is het middelpunt van de geschiedenis. Het OT is een doorgaande geschiedenis naar Hem toe.

Mislukte preek

In Hebrreeën 1 lees je dat God ‘op velerlei wijzen en langs velerlei wegen in het verleden tot de voorouders gesproken heeft door de profeten, maar nu de tijd ten einde loopt heeft hij tot ons gesproken door zijn Zoon, die hij heeft aangewezen als enig erfgenaam en door wie hij de wereld heeft geschapen.’ Volgens ds. R. de Graaf geeft dat aan hoe belangrijk het OT is. Hij ziet een preek uit het OT zonder een link naar het NT als een mislukte preek. ‘Een preek die alleen over die tijd gaat, landt niet snel bij de gemeenteleden. Zij kunnen er in het dagelijks leven weinig mee. Een preek moet uitnodigen om naar Christus toe te gaan, dat is het allerbelangrijkste.’

Het OT kun je volgens ds. D. Noort niet afdoen als een opstapje naar het NT. Daarmee doe je tekort aan wat God zelf met zijn volk heeft gedaan. Hij vindt dat het Joodse volk toch wel wat belangrijker is. ‘Maar aan de andere kant kun je het OT nu niet meer lezen zonder het NT. Het middelpunt is Jezus.’

Het Oude en het Nieuwe Testament zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Elke bladzijde van het NT verwijst naar het OT, maar ook andersom. De leerlingen van Jezus hadden in die tijd slechts het OT tot hun beschikking. Voor hen was dat Gods Woord, het fundament. Het NT is op dat fundament gegrond, maar het fundament van de hele Bijbel is uiteindelijk Christus. Dat werd pas echt duidelijk in het NT. Ds. R.R. Roth vat het zo samen: ‘Christus is voor mij de dragende grond van het OT. Het is soms moeilijk om het OT te koppelen aan Christus. Dat komt omdat over die dragende grond nog een hele vloer ligt. Alle verhalen, de hele geschiedenis van het OT, vullen die in.’ Een paar maanden geleden deed ds. A.J. van Zuijlekom een weeksluiting in een christelijk verzorgingshuis. Hij sprak daar over Exodus 5:10- . Dat gaat over het voorschrift om de ark te maken. ‘De mensen waren diep geraakt’, vertelt hij. ‘En dan heb je het echt over oude mensen uit allerlei gezindten. Een vrouw vroeg: “Uit welke kerk komt u?” Ik zei: “GKv...” “Dat dacht ik al”, zei ze. “Aan uw preek hoorde ik al: dit moet iets goeds zijn.” Een man merkte op: “Mooie preek, dominee. De meeste dominees hebben een verhaal waarvan je zegt: daar kun je het niet oneens mee zijn. Maar u had echt een boodschap.” Het OT is echt zo gaaf!’

Vervulling

Veel predikanten zien in het NT de vervulling van de beloften uit het OT. Het is een soort vervolg van de geschiedenis, de verdere ontplooiing van Gods plan. ‘Het begint met de belofte aan Abraham’, vertelt ds. B. Schaaij, ‘dat God in hem “alle geslachten des aardbodems” zegenen zal (Gen. 12:3; NBG-’51). En Jesaja herhaalt dat door te zeggen dat alle geslachten van de aardbodem God zullen loven. In het NT is het dan eindelijk zover. Langs een wonderlijk pad is de geschiedenis naar Christus geleid.’

Ds. K. van den Geest is het daar niet helemaal mee eens. ‘Het NT is duidelijker dan het OT. Het onthult mee. Je kunt volgens mij niet zeggen dat het NT de vervulling is van het OT. In beide testamenten worden dingen vervuld en beloofd. Andersom blijkt dat ook in het OT veel “lichtflitsen” te zien zijn van God. Ook het OT kan heel “evangelisch” zijn.’

Achterstand

Maar als dit allemaal zo is, op welke manier moet je dan preken? Moeten het OT en NT allebei evenveel nadruk krijgen? Hoe gaat dit samen? Allereerst is er van moeten geen sprake. De tekstkeuze van predikanten hangt van meer dingen af. Maar het bepaalt wel voor een deel de preken. Is het je bijvoorbeeld wel eens opgevallen dat dominees vaak in de zomer over het OT preken? Dit komt onder andere door het kerkelijk jaar. Voorgangers moeten bij christelijke feestdagen vaak uit het NT preken. De achterstand die het OT daardoor heeft, proberen zij in de zomer weer ‘in te halen’.

Ds. D.T. Vreugdenhil is in zijn preken op zoek naar evenwicht tussen het OT en NT. ‘Ook het OT is het Woord van God. Bovendien denk ik dat de parate kennis over het OT aan het verdwijnen is. Dat kun je niet direct oplossen met preken daarover. Maar ik vind het daarom toch belangrijk om uit het OT te preken.’

Calvijn

Hoewel het tegenwoordig wel anders is, stonden de preken vroeger helemaal vast. Als voorganger zat je gewoon vast aan een bepaalde voorgeschreven tekst. Daar moest je uit preken en soms waren die preken niet eens van jezelf. Dat is een bepaald systeem dat toen ingang vond in de kerk. Calvijn had daar niet veel last van. In zijn dagelijkse preken werkte hij de Bijbel van voor tot achter door. Maar daardoor was hij ook gebonden aan de teksten. Op zondag preekte hij dan over een eigen gekozen tekst.

Om die gebondenheid aan teksten te voorkomen, gebruikt iets minder dan de helft van de predikanten een preekrooster. In zo'n rooster staan de teksten waarover een dominee dat jaar wil gaan preken. Ds. Van den Geest maakt bijvoorbeeld gebruik van het Gemeenschappelijk Leesrooster. Dit is te vinden in het blad De Eerste Dag van de Raad van Kerken in Nederland. Het biedt onder andere preek- en liedsuggesties.

Aartsvaders

Hoewel Van den Geest niet aan dit leesrooster gebonden is, wijkt hij er niet vaak van af. 'Soms gaat het te veel over één bijbelboek', vertelt hij. 'Dat probeer ik dan wel te beperken. In ieder geval is het leesrooster handig. Er worden leuke dingen aangereikt. Komend jaar gaat het bijvoorbeeld over aartsvaders, wat mij heel interessant lijkt.'

Voor de ene predikant is het vinden van een goede preektekst een hele klus. Anderen gaat het makkelijk af. Ds. De Graaf zit eigenlijk nooit om preekteksten verlegen. 'Men zegt weleens dat hoe meer je aan de appelboom schudt, hoe meer appels eruit vallen. Dat is wel van toepassing op mij. Verder houd ik een notitieboekje bij waarin ik schrijf welke teksten interessant zijn. Maar daar kijk ik eigenlijk nooit in.'

Conclusie

Het blijkt dus dat de dominees het Oude Testament erg belangrijk vinden. De een legt er wat meer de nadruk op dan de ander. In preken uit zich dit door het zoeken naar een balans tussen OT en NT. Ook gaat lang niet elke preek alleen over één bepaalde tekst. Bij nieuwtestamentische teksten kijkt men voor de context vaak in het OT. Andersom zijn veel voorgangers van mening dat een oudtestamentische tekst niet zonder het NT kan. Dat komt doordat de meeste teksten uit het OT naar Christus wijzen. Hij is het fundament voor de hele Bijbel.

Volgens het onderzoek komt het er in de praktijk op neer dat de predikanten meer aandacht besteden aan het NT. Dat komt onder andere door het kerkelijk jaar en de situatie in de gemeente. De meeste predikanten proberen wel een bepaalde verhouding te krijgen. Want zoals in 2Timoteüs 3:16 staat (vert.-'51), is uiteindelijk 'elk schriftwoord nuttig om te onderwijzen'.